

Upravo zbog (ne)dostupnosti Severovih stihova, važan je izdavačko-urednički pothvat

Piše:
SANJA BAKOVIĆ
pjesnikinja i novinarka

Da je bilo barem jednom, nama koji to nikad nismo, uživo čuti pjesnika Josipa Severa, apokaliptičnog proroka, kako stojeći, izvodi svoju poeziju! Da je bilo čuti kako grme zvukovi "jezera uri", "tajgi", "kuge", "borealnog konja", "hašiša", "vvvvvvvvvvvvvvv" i svih tih severovskih zaumnosti i stihovno-zvučnih amalgama. Eh, da je bilo - danas kad se poezija čita preko zooma i prenosi preko streaminga, ima li išta ljudskije od priželjkivanja jednog

Josip Sever

Tu ne puši se hašiš, krv se puši

severovskog, boemsko-borealnog vjetra da donese opet poeziju kao nešto (s)tvorno, opipljivo, strastveno u spoju osjetila, kao "muziku vida", kao stih ozvučen u prostoru. Josip Sever rođen je u naselju Blinjski Kut kraj Siska 1938. godine. Imao je nesvakidašnji životni put. Sa svojom pjesničkom karizmom "odjahao" je čak do Kine i Rusije i natrag. Studirao je slavistiku u Zagrebu i sinologiju u Pekingu te prevodio s kineskog i ruskog. Iako je prekinuo studij na Filozofskom fakultetu i milije mu je bilo obilaziti zagrebačke gostionice, zbog talenta i znanja prof. Flaker ga je pozvao na studentsko studijsko putovanje u Moskvu 1964. godine, gdje je upoznao legendarnog ruskog futurističkog prvaka Alekseja Kručoniha, što je bilo presudno da se pjesnik prikloni ruskom utjecaju. Iako, ruski jezik i literatura Severa su od ranije privlačili - zna se, naime, da je još kao gimnazijalac prevodio Majakovskog i Hljebnikova. Kod Severa su i život i smrt bili čudnovati. Otišao je iznenada, 28. siječnja 1989. godine. Prerano otpušten iz bolnice s galopirajućom, neizlječenom upalom pluća pao je i zaspao na zimi. Našli su ga mrtvog negdje u blizini zagrebačkog autobusnog kolodvora, gdje se zatekao na putu kući, u Miljacku ulicu na Savici. Smrznuo se u snijegu.

ZVUK DIKTIRA SMISAO

O Severu se danas govori kao o posljed-

njem boemu hrvatske književnosti i neponovljivom talentu, prepričavaju se legende i anegdote - o njegovoj zanesenosti, sklonosti alkoholu, o tome kako je bio svačiji prijatelj, razdavao svoj talent pišući nehalno po blokićima, nesrednim papirima i bilježnicama koje je stalno nosio u džepu kaputa. Govori se o njegovoj djetinjoj duši, naivnosti, stalnoj pritisnutosti egzistencijalnom nevoljom i materijalnim siromaštvom (treba naglasiti materijalnim). Bio je poznat po svojoj maksimi da "zvuk diktira smisao". Nije pripadao ni jednom pravcu, grupaciji ni struji. Za svoje je pisanje nalazio poticaje u poetici zaumnog jezika. Kao izvori njegova pisanja navode se ruska avangarda, lirika Tina Ujevića i pisanje autora za koje se smatra da su preteče "pjesništva jezičnog iskustva". Sklonost javnom nastupu i govorenju stihova pred publikom, smatra se, preuzeo je od

pisima i periodikama, no nisu doživjele ukoričenje za Severova života - kasnije su uvrštene u knjigu "Svježa dama Damask trese" (2004.), koju je priredio Branko Maleš sabravši pjesnikovu književnu ostavštinu nastalu u desetljeću od 1975. do 1985. godine. Posthumno, u godini Severove smrti objavljen je izbor "Borealni konj" (1989.) koji, uz postojeće dvije knjige, sadrži i Severove pjesme na ruskom te prozni ciklus "Bljeskanja" (priredila Dubravka Oraić Tolić). Još je jedan izbor načinio Cvjetko Milanja 2013. u knjizi "Ručnik zvijske izabrane pjesme". Severove knjige je danas u originalu gotovo nemoguće nabaviti, čak ih nema ni svaka knjižnica u svom fundusu. Antikvarna cijena im je prilično visoka. Tako se, primjerice, u jednoj zagrebačkoj knjižari specijaliziranoj za rijetka izdanja Severov "Diktator" prodaje čak za 1000 kuna. Upravo zbog (ne)dostupnosti

Okolo njega su se gomilale hrpe novina, papira, malih nečitko ispisanih 'rječnika' (tekica u koje je ispisivao riječi i stihove). Pretežno neodgonetljivo. Proizvodio je gomile čikova, ući u njegovu sobu bilo je kao ući u pušnicu. Sve se pretvaralo u dim, a on je sjedio nemarno zavaljen dvostruko zapletenih nogu, nalik na fakira, isposnika i propalog andela, zapisala je Severova ljubav Sunčana Škrinjarić

Majakovskog, sintagmu "zvuk diktira smisao" od Kručoniha, a "zvjezdani jezik" od Hljebnikova. S ruskog je na hrvatski preveo poemu Majakovskog "Vladimir Ilijič Lenjin", kao i pjesme i tekstove Majakovskog uz futurističke manifeste grupa autora, što je objavljeno u knjizi "Trinaesti apostol". Susret s Kručonihom dokumentaristički i poetski opisao je u kratkom proznom ciklusu "Bljeskanja", koji je objavljen "umjesto pogovora" u knjizi "Trinaesti apostol".

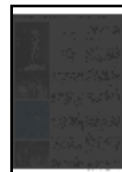
NOVA KNJIGA - UDŽBENIK ZA 'SEVEROLOGE'

Za života su Josipu Severu objavljene dvije knjige poezije, "Diktator" (1969.) i "Anarhokor" (1977.). Iako se čini da je riječ o malom opusu, Sever je uspio izazvati zaljubljenički ushit kod čitatelja i zadobiti veliki književni utjecaj. Bio je strogo objavljivanja vlastitih knjiga, nije se žurio ni zalijetati, težio je preciznosti i savršenstvu. Iza njega je ostalo puno neobjavljenih pjesama, fragmenata i materijala rasutih po bilježnicama i papirima. Što je dospjelo različitim ljudima u posjed. Pjesme iz ciklusa "Kisikova djeca" objavljivane su po časopisima i periodikama, no nisu doživjele ukoričenje za Severova života - kasnije su uvrštene u knjigu "Svježa dama Damask trese" (2004.), koju je priredio Branko Maleš sabravši pjesnikovu književnu ostavštinu nastalu u desetljeću od 1975. do 1985. godine. Posthumno, u godini Severove smrti objavljen je izbor "Borealni konj" (1989.) koji, uz postojeće dvije knjige, sadrži i Severove pjesme na ruskom te prozni ciklus "Bljeskanja" (priredila Dubravka Oraić Tolić). Još je jedan izbor načinio Cvjetko Milanja 2013. u knjizi "Ručnik zvijske izabrane pjesme". Severove knjige je danas u originalu gotovo nemoguće nabaviti, čak ih nema ni svaka knjižnica u svom fundusu. Antikvarna cijena im je prilično visoka. Tako se, primjerice, u jednoj zagrebačkoj knjižari specijaliziranoj za rijetka izdanja Severov "Diktator" prodaje čak za 1000 kuna. Upravo zbog (ne)dostupnosti

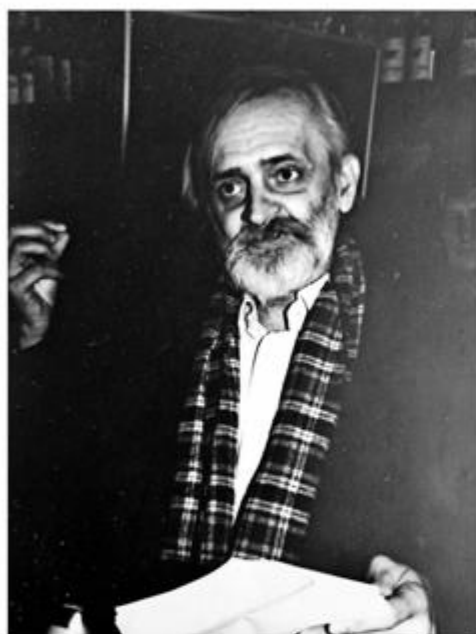
Severovih stihova novim čitateljima, studentima i svima onima koji još uopće čitaju i kupuju pjesničke knjige, važan je izdavačko-urednički pothvat Matice hrvatske, koja je u drugoj polovici 2020. objavila novu, bogato opremljenu knjigu Severove poezije u ediciji "Stoljeća hrvatske književnosti". S obzirom na postojeće izbore, što novo donosi izdanje Matice hrvatske? Ponajviše, ono donosi novi pogled priređivača, profesora stilistike, književnog kritičara i pjesnika Krešimira Bagića. Donosi i usustavljenu bibliografiju, čime je pjesnik predstavljen kao dio hrvatskog književnog kanona. Budućim "severolozima" i svima onima koji Severa počnu izučavati ispočetka, knjiga može poslužiti kao udžbenik upravo zbog sistematski sakupljenih referenci kompletne literature koja kod nas o Severu postoji.

PJESNIK MORA RAČUNATI NA ŠIROKU PUBLIKU

Novo Matičino izdanje uz opsežan predgovor priređivača, uz knjige "Diktator" i "Anarhokor", uz pjesme objavljene u periodici ("Kisikova djeca"), kao i uz pje-

Matice hrvatske koja je objavila novu, bogato opremljenu knjigu Severove poezije

BITKA

tu ne puši se hašiš
 krv se puši
 i već si drugi
 kad se mača mašiš
 a kad u rami drame
 bez glave gledamo sablju
 gdje nam se penje
 na rame
 naše umorne oči
 ruše se na po čina
 korake izuvamo
 idemo na počinak.

(iz knjige Diktator)

sme iz Malešova izbora ("Svježa dama Damask trese"), sadrži još i tekstološku napomenu te tumač imena i izraza, kao i originalan zapis iz nadahnutog Severova govora iz 1970. godine (s promocije knjige "Diktator"), kojim je pjesnik naznačio svoje poetske nazore i razjasnio postavke svoje poetike: "Mi apsolutno moramo shvatiti da pjesniku nitko ne govori stihove u uho, da on do pjesama dolazi radom, da treba skupljati građu, da je treba ispitivati i da u njegovu radu mora postojati neki red. (...) Smatram da svaki čovjek, bio on radnik, seljak ili bilo što - ima u sebi jedan raspon, jednu skalu osjećaja koji mogu primati poeziju. Ima ljudi koji znaju sve o poeziji, ali je nikada nisu osjetili". Sever nipošto nije bio utišani, povučeni pjesnik koji je poeziju shvaćao elitistički: "Pjesma mora imati privlačnost, izvjesnu dozu komunikativnosti prema najobičnijem čovjeku, prema laiku koji se ne razumije u poeziju. (...) Nekomunikativne pjesme za mene su kamuflaža nemoći pjesnikove imaginacije. Pjesnik mora računati na široku publiku. Dakle, nikako komorna poezija, jer moramo nastojati da nas što više ljudi čita. Zato je važno da pjesnik sam recitira svoje stihove, a nikako glumac".

KNJIGA VRIJEDNA PAMĆENJA

Nova Severova knjiga u izdanju Matice hrvatske u 2020. godini nominirana je među petnaest knjižnih naslova za nagradu "Libar za vajak" koju dodjeljuje Sa(n)jam knjige u Puli za "knjigu vrijednu pamćenja". Kako sam u Puli u prosincu 2020. godine zbog epidemiološke situacije nije održan, knjiga dobitnica još je nepoznata. No i bez nagrade, ovo izdanje u kojem iznova srećemo Josipa Severa kroz poeziju, rukopisne ekstenzije i smjernice za studiranje sigur-

no je vrijedno pamćenja. Čitanje Severove poezije neprocjenjivo je iskustvo unutrašnjeg doživljaja jezika, poput neke vrste molitve jeziku, kako i stoji u stihu pjesme "Pjev za feniksa": "O bože naš i vaš koji jesi jezik".

ZADATAK JE STIHOVE GOVORITI NAGLAS

Prije dvije godine, na 30. obljetnicu Severove smrti, kultnog su se pjesnika prisjetili prijatelji okupljeni oko umjetničke organizacije "Teatar poezije", koju vodi Severov prijatelj, dramski umjetnik Goran Matović (i sam pjesnik je Matoviću u zadatak ostavio da naglas govori njegove stihove, napismeno, u posveti knjige "Anarhokor"). Tad su, u veljači 2019. godine, uz Matovića na pjesničkoj tribini "Jutro poezije", sjećanja na Severa oživjeli još i Ludwig Bauer, Lidija Dujić te Sanja Pilić, o čemu je dostupan i videomaterijal. Na društvenoj mreži Facebook postoji stranica "Josip Sever pjesnik", koju uređuje pjesnikov nećak Saša Uzelac - na stranici se nalaze brojni videomaterijali i pjesme - dobre smjernice u istraživanju Severa. Narodna knjižnica i čitaonica "Vlado Gotovac" u Sisku je u suradnji s Gradom Siskom 2019. godine pokrenula projekt revitalizacije rodne kuće pjesnika u Blinjskom Kutu. Sve ovo treba istaknuti kao pokušaj da se poezija i jedinstvena pojava Josipa Severa otrgnu zaboravu te dobiju u književnosti i kulturnom i čitateljskom prostoru zasluženo mjesto.

NALIK NA FAKIRA

Intimnom upoznavanju s pjesničkom osobnošću Josipa Severa može pridonijeti i čitanje jednog kraćeg teksta u kojem je s naročitom toplinom svoja sjećanja zapisala Severova ljubav, družica i prijateljica, spisateljica Sunčana Škrinjarić: "Okolo njega su se gomilale hrpe novina, papira, malih nečitko ispisanih 'rječnika' (tekica u koje je ispisivao riječi i stihove). Pretežno neodgotljivo. Proizvodio je gomile čikova, ući u njegovu sobu bilo je kao ući u pušnicu. Sve se pretvaralo u dim, a on je sjedio nemarno zavaljen dvostruko zapletenih nogu, nalik na fakira, isposnika i propalog anđela" (...) Sever je bio bogotražitelj, nije bio ravnodušan prema vjeri. Dakako, bio je mistik, ljubitelj tajanstva. Htjela sam se useliti u tu dušu, ali nisam mogla". ("Severilije", Književna revija, Osijek, br.1/2-1995.) Dokučiti Severa - je li to nemoguć zadatak? Pred nama je gotovo cijela 2021. godina, koja je iz najviših sfera establišmenta službeno proglašena "godinom čitanja", stoga ako u tom tonu i s ovoga mjesta može doći prijedlog, neka nedokučivi Sever i njegovi stihovi uđu na formalne i neformalne čitateljske popise.